

## Kritik mot Kriminalvården, anstalten Ystad för att en intagen inte underrättats om kameraövervakning och för bristande dokumentation

---

**Beslutet i korthet:** Anstalten fattade beslut om kameraövervakning av ett avskildhetsrum där anmälaren var placerad. Av utredningen framgår att anmälaren inte underrättades om beslutet. I sitt beslut kritiserar JO anstalten för att anmälaren inte underrättats om att hon övervakades med kamera. Att det fanns en skylt med upplysning om att kameraövervakning *kan* ske på avskildhetsavdelningen är enligt JO:s mening inte tillräckligt. JO kritiserar också anstalten för att ha brustit i sin dokumentation av kameraövervakningen. Anstalten dokumenterade vid vilka tidpunkter kameraövervakning respektive inspelning beslutades. Det finns däremot inte någon dokumentation när det gäller upphörandet av dessa åtgärder.

### Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 1 mars 2016 klagade AA på att hon övervakats med kamera under en period när hon var placerad i avskildhet. Hon anförde i huvudsak följande:

Under perioden den 2–12 februari 2016 var hon placerad i avskildhet med stöd av 6 kap. 7 § fängelselagen (2010:610). Vid ett samtal med en kriminalvårdare den 10 februari 2016 fick hon information om att hon varit övervakad med kamera dygnet runt under den tid hon varit avskildhetsplacerad. Hon fick aldrig veta anstaltens motivering till att hon övervakades med kamera. Hon fick inte heller något beslut om att denna åtgärd vidtogs mot henne. Hon anser att övervakningsåtgärden var oproportionerlig.

### Utredning

JO begärde att få anstaltens dokumentation av kameraövervakningen av AA och uppgift om huruvida hon upplysts om åtgärden.

Anstalten skickade besluten om att placera AA i avskildhet och upplyste JO om att det inte fanns någon dokumentation som visade att AA informerats om att en kamera med inspelning var igång.

Därefter begärde JO att Kriminalvården skulle yttra sig över det som AA anfört i sin anmälan. Kriminalvården skulle också redogöra för sin syn på om och hur en intagen ska underrättas om kameraövervakning under placering i avskildhet.

### Kriminalvårdens remissvar

I sitt remissvar anförde Kriminalvårdens huvudkontor, genom sektionschef BB, följande:

#### Utredning

Utredning har inhämtats från anstalten Ystad. Genom utredningen har sammanfattningsvis följande framkommit:

AA placerades i avskildhet den 1 februari 2016 med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen (2010:610, FäL) efter beslut av vakthavande befäl. Detta efter att en våldsincident inträffade vid avdelningarna A och B där ett flertal intagna var inblandade. På kvällen den 2 februari 2016 hamnade AA i en ordväxling med personal varpå hon började sparka och slå i väggarna och i dörren. AA fortsatte detta beteende under påföljande dag och i kontakterna med personalen kastade hon ur sig olika okvädesord. På grund av fortsatt aggressivitet och utåtagerande beteende från AA:s sida beslutade vakthavande befäl den 3 februari 2016 kl. 13.20 att övervakningskameran i observationscellen skulle aktiveras. Beslutet om åtgärden dokumenterades i form av en anteckning i det klientadministrativa systemet (KVR). AA blev inte underrättad om åtgärden.

Samma dag beslutades att AA skulle vara fortsatt placerad i avskildhet enligt 6 kap. 7 § första stycket 2 FäL. Beslutet motiverades med att det framkommit att AA varit inblandad och aktiv i våldsincidenten och tilldelat medintagen slag. Anstalten bedömde att det förelåg fara för AA:s eller annan intagens säkerhet till liv eller hälsa och att det var nödvändigt att hon hölls avskild från övriga intagna. Senare samma dag initierade anstalten Ystad ett ärende om omplacering av AA till annan anstalt med hänsyn till konstellationen på anstalten och då inre differentiering inte bedömdes vara möjlig.

AA lugnade sig något under placeringen i avskildhet, men återupptog sitt aggressiva beteende och utåtagerande sätt när personalen konfronterat henne med att hon klottrat på väggarna med den penna hon haft i cellen. AA skrek nya okvädesord mot personalen samt slog och sparkade på väggar och dörrar. Vakt-havande befäl beslutade den 6 februari 2016 kl. 13.20 att kamera med inspelning skulle sättas igång. Av anteckning framgår att beslutet togs på grund av att AA uppvisat mycket dåligt uppförande samt var aggressiv och utåtagerande. AA blev inte underrättad om beslutet.

Dagen därpå uppmärksammade personalen att AA med något, troligen snus, klottrat på väggen i observationscellen. Hon fick då byta till en angränsande cell. När dörren stängdes började hon återigen banka och sparka. Vakthavande befäl beslutade återigen att kameraövervakning skulle ske, vilket antecknades i KVR. AA blev inte underrättad om beslutet.

Anstalten Ystad beslutade den 12 februari 2016 kl. 09.30 att häva avskildhetsplaceringen i samband med att AA förflyttades till anstalten Hinseberg. Det framgår endast av dokumentationen under placeringen i avskildhet när kameraövervakning respektive inspelning beslutades. Det framgår inte om eller när kameraövervakningen under avskildhetsplaceringen upphörde. Åtgärden har dock inte pågått under hela avskildhetsperioden.

I direkt anslutning till dörrarna in till observationscellerna finns en tydlig upplysning på uppsatta skyltar om att kameraövervakning kan ske. Övervakningskamerorna i observationscellerna aktiveras inte förrän den personal som tjänstgör i centralvakten aktiverar kameran via en manöverpanel. Personal måste även aktivera inspelningsfunktionen om inspelat material ska lagras. Inselat material

kan lagras i högst sju dagar och därefter spelas materialet över. Övervakningsbilderna presenteras i en monitor som finns placerad i centralvakten. Monitorn är placerad på ett sådant sätt att bilder från observationscellen endast kan ses av den personal som finns i centralvakten och som har till uppgift att sköta övervakningen.

Av anstaltens instruktion för personal om kameror i OBS-rum framgår bl.a. att kamerorna kan användas för att få rörlig bild utan inspelning eller rörlig bild med inspelning. Rörlig bild utan inspelning eller med inspelning ska föregås av beslut från lägst vakthavande befäl. Beslutet ska vara individuellt för den klient som är placerad i avskildhet och vara en del av avskildhetsbeslutet.

### **Aktuella författningsbestämmelser**

Enligt 1 kap. 4 § FäL ska varje intagen bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

I 1 kap. 6 § andra stycket FäL anges att en kontroll- eller tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Av 22 § kameraövervakningslagen (2013:460) framgår att kameraövervakning av en plats dit allmänheten inte har tillträde får bedrivas om den som ska övervakas har samtyckt till övervakningen. Den övervakade har rätt att när som helst återkalla samtycket. Ytterligare övervakning av honom eller henne får därefter inte ske.

Av 23 § samma lag framgår att kameraövervakning av en plats dit allmänheten inte har tillträde får bedrivas utan samtycke om

1. övervakningen behövs för att förebygga, avslöja eller utreda brott, förhindra olyckor eller andra berättigade ändamål, och
2. övervakningsintresset väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad, med särskilt beaktande av hur övervakningen ska utföras, om teknik som främjar skyddet av den enskildes personliga integritet används och vilket område som ska övervakas.

Av 24 § samma lag framgår att den som bedriver kameraövervakning av en plats dit allmänheten inte har tillträde ska se till att

1. övervakningen sker endast för särskilda och berättigade ändamål,
2. ändamålen med övervakningen dokumenteras, och
3. övervakningen inte sker i större omfattning än vad som behövs för att tillgoda ändamålen med övervakningen.

### **Kriminalvårdens bedömning**

I kameraövervakningslagen finns bestämmelser om kameraövervakning. De flesta av bestämmelserna i lagen gäller dock inte om man avser övervaka platser som inte är fritt upplåtna för allmänheten. Sådan övervakning är tillåten antingen om den som ska övervakas lämnar sitt samtycke till övervakningen eller att övervakning sker efter att den s.k. överviktsprincipen tillämpats. Överviktsprincipen innebär att kameraövervakningen är tillåten om övervakningsintresset, som till exempel kan vara att förebygga, utreda och avslöja brott eller förhindra olyckor, väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad. Den i ärendet aktuella kameraövervakningen är inte av det slaget att det krävs tillstånd eller anmälan enligt kameraövervakningslagen.

Syftet med kameraövervakningen i bostadsrummen på avskildhetsavdelningen vid anstalten Ystad är bl.a. att försäkra sig om den intagnes egen säkerhet och att snabbt kunna ingripa vid självskadande beteenden. Genom kamerorna finns också möjlighet att skydda den intagne mot otillbörliga åtgärder, liksom möjlig-

het att skydda personal mot anklagelser om övergrepp eller annat missbruk. Kameraövervakningen kan även utgöra ett extra skydd för den personal som ska öppna dörrarna till observationscellerna. Enligt anstalten Ystad sker kameraövervakning restriktivt och efter en bedömning i det enskilda fallet. I första hand ska den intagne övervakas på annat och mindre ingripande sätt. Anstalten har för att understryka detta tagit fram en instruktion för personal vilken bl.a. anger att beslut om kameraövervakning meddelas av lägst vakthavande befäl.

Övervakningsbilderna kan endast ses av den personal som tjänstgör i centralvakten och som har till uppgift att sköta övervakningen.

Av utredningen framgår att AA från och till under placeringen i avskildhet uppträdde på ett aggressivt och utåtagerande sätt. Det fanns enligt anstaltens bedömning en överhängande risk för att AA:s uppträdande ytterligare skulle kunna accelerera med risk för att hon bl.a. skulle komma till skada eller utsätta personal för fara. Besluten om kameraövervakning framstår därför som rimliga och proportionerliga. Däremot kan Kriminalvården konstatera att AA borde ha underrättats om att det fattats beslutat om kameraövervakning för att säkerställa att hon kände till att hon övervakades oberoende av att det finns uppsatt en tydlig upplysning om att kameraövervakning kan ske på avdelningen. Det kan också konstateras att anstalten i aktuellt fall inte följt den instruktion för personal som finns framtagen. Av dokumentationen borde även framgå när kameraövervakningen respektive inspelningen upphörde för att i efterhand kunna redogöra för under vilka tidsperioder åtgärden vidtagits.

AA gavs tillfälle att kommentera remissvaret.

### **Rättslig reglering**

Kriminalvården har i sitt remissvar redogjort för flera bestämmelser som har betydelse i ärendet. För egen del finner jag skäl att peka på upplysnings-skyldigheten enligt 25 § kameraövervakningslagen (2013:460). Enligt nämnda bestämmelse ska upplysning om kameraövervakning lämnas genom tydlig skyltning eller på något annat verksamt sätt.

Jag vill också framhålla Kriminalvårdens dokumentationsskyldighet.

Enligt 5 § fängelseförordningen (2010:2010) ska det föras en journal för varje intagen. I journalen ska den intagnes verkställighet dokumenteras. Det ska framgå vem som har dokumenterat en viss uppgift och när det gjordes.

Närmare föreskrifter om journalföring finns i 14 kap. Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse, KVFS 2011:1 (fängelseföreskrifterna). I 14 kap. 1 § fängelseföreskrifterna föreskrivs att dokumentationen i journalen ska omfatta alla beslut som har fattats, viktiga händelser under verkställigheten och väsentliga uppgifter om vidtagna eller planerade åtgärder som rör den intagne. Även uppgifter om omständigheter i övrigt som är av betydelse för verkställigheten ska dokumenteras. Dokumentationen ska ske så snart som möjligt.

### **Bedömning**

#### **Inledning**

Som Kriminalvården anført är den i ärendet aktuella kameraövervakningen inte av det slaget att det krävs tillstånd eller anmälan enligt kameraövervakningslagen. Det är i stället den som bedriver kameraövervakningen som ansvarar för

att den är laglig. Lagstöd för att bedriva kameraövervakning på platser dit allmänheten inte har tillträde finns i 22 och 23 §§ kameraövervakningslagen. Som Kriminalvården redogjort för är sådan övervakning tillåten om den som ska övervakas lämnar sitt samtycke till övervakningen eller om övervakning sker med stöd av den s.k. överviktsprincipen.

Av Kriminalvårdens redogörelse framgår att syftet med kameraövervakningen i bostadsrummen på avskildhetsavdelningen bl.a. är att personalen ska kunna försäkra sig om den intagnes egen säkerhet och snabbt kunna ingripa vid självskadande beteenden. Genom kamerorna finns det också – enligt Kriminalvården – möjlighet att skydda den intagne mot otillbörliga åtgärder, liksom möjlighet att skydda personal mot anklagelser om övergrepp eller annat missbruk. Enligt anstalten sker kameraövervakning av avskildhetsrummen restriktivt och efter en bedömning i det enskilda fallet. I första hand övervakas den intagne på ett mindre ingripande sätt. Övervakningsbilderna kan endast ses av den personal som tjänstgör i centralvakten och som har till uppgift att sköta övervakningen. Inspelat material lagras i högst sju dagar och spelas därefter över.

Enligt vad som framkommit sker alltså kameraövervakning av avskildhetsrummen restriktivt och efter en bedömning i det enskilda fallet. Jag har ingen principiell invändning mot att anstalten övervakar avskildhetsrummen med kamera i de fall anstalten bedömer att övervakningsintresset väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad.

**JO tar inte ställning till om det var riktigt att kameraövervaka AA**

AA har invänt att det inte var proportionerligt av anstalten att övervaka henne med kamera under den tid hon var placerad i avskildhet.

JO granskar främst att myndigheterna har handlagt ärenden på ett korrekt sätt. JO brukar inte ta ställning till om beslut är riktiga i sak. Jag finner inte skäl att frånga den principen i detta fall. Det gör att jag inte uttalar mig i frågan om huruvida det var riktigt av anstalten att besluta att AA skulle övervakas med kamera under den tid hon var placerad i avskildhet.

**Kritik för att AA inte underrättades**

Av utredningen framgår att AA inte underrättades om att det hade fattats ett beslut om kameraövervakning av det avskildhetsrum där hon var placerad. Som Kriminalvården anfört borde anstalten ha underrättat AA om beslutet. Att det fanns en skylt med upplysning om att kameraövervakning *kan* ske på avskildhetsavdelningen är enligt min mening inte tillräckligt. Det beror på att kamerorna i avskildhetsrummen aktiveras först sedan det fattats ett beslut om detta i det enskilda fallet avseende en viss intagen. Genom tidigare anmälningar till JO och uppgifter från intagna under JO:s inspektioner har det tydliggjorts att det för den intagne har stor betydelse att veta om en installerad övervakningskamera är påslagen eller inte (se bl.a. JO:s inspektion av anstalten Saltvik, dnr 770-2012). Sammanfattningsvis är jag alltså kritisk till att anstalten inte underrättade AA om att hon övervakades med kamera.

### Kritik för bristfällig dokumentation

Av utredningen framgår att anstalten har dokumenterat vid vilka tidpunkter kameraövervakning respektive inspelning beslutades. Det finns däremot inte någon dokumentation när det gäller upphörandet av dessa åtgärder. Enligt anstalten har dock övervakningen inte pågått under hela den period som AA var avskildhetsplacerad. Som Kriminalvården anført borde anstalten även ha dokumenterat när kameraövervakningen respektive inspelningen upphörde. Dokumentationsskyldigheten följer, som jag redovisat ovan, av 5 § fängelseförordningen och de närmare föreskrifterna till den bestämmelsen. Anstalten förtjänar kritik för att ha brustit i sin dokumentation av kameraövervakningen av AA.